

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра тюркської філології

КУРСОВА РОБОТА

з тюркської філології
на тему:

**СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИСЛІВ'ІВ І ПРИКАЗОК З
КОМПОНЕНТОМ «РОЗУМ, ЗНАННЯ»**

Студентки ІІІ курсу групи Птур 14-20
денної форми навчання
спеціальності: 035 Філологія
спеціалізації: 035.06 Східні мови і
літератури (переклад включно), перша
турецька

Гончарук Каріни Юріївни

Науковий керівник:

к. іст. н., доц., Ксьондзик Н.М.

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ЄКТС

ЗМІСТ

Вступ.	3
Розділ 1. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ». ЇХНЄ ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
1.1 Прислів'я та приказки: визначення, відмінності та роль в мові та культурі	5
1.2 Виникнення прислів'їв та приказок.....	8
1.3 Історія та розвиток приказок та прислів'їв у турецькій мові.....	11
Висновок 1.	13
Розділ 2. ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ З КОМПОНЕНТАМИ «РОЗУМ, ЗНАННЯ» У ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ. ЇХНЄ СЕМАНТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ.....	15
2.1 Семантичні особливості прислів'їв та приказок у турецькій мові з компонентом «розум».....	15
2.2 Семантичні особливості прислів'їв та приказок у турецькій мові з компонентом «знання».	22
Висновок 2.	25
Загальні висновки.	27
Özet	29
Список використаної літератури.....	30

ВСТУП

Прислів'я та приказки є невід'ємною частиною фольклору усіх народів світу. Вони безупинно створювалися протягом багатьох століть та передавалися з покоління в покоління. Це є необхідною складовою культурної пам'яті народів, яка містить в собі висновки із життєвого досвіду, які породжують етичні погляди, моральні, історичні та політичні. Вони можуть засудити або ж схвалити певні життєві принципи, дати рекомендацію стосовно ситуації, схвалювати або засуджувати поведінку, оскільки авторитет таких життєвих установ підтримується багатьма поколіннями. В усній народній творчості у всі часи особлива увага приділялася уславленню мудрості, розуму та знань. Постійно було присутнє порівняння розумний-дурний, мудрий-нерозсудливий. Ні врода, ні міць, ні в якому разі не зрівняється з мудрістю людини. Саме через велику любов до цих компонентів було створено чимало паремій.

В турецькій культурі розум та знання цінуються на особливо високому рівні. Літературні діячі Турецької Республіки постійно підтримують розумовий розвиток, і в своїх віршах, творах, пареміях пропагують любов до саморозвитку, освіти та науки. Нерідко у їхніх прислів'ях та приказках можна зустріти мудрі настанови та розумні підказки. Одні з найвідоміших турецьких письменників та мислителів полюбили у своїй творчості оспівувати розум та знання: Юнус Емре, Мевлюд Челебі, Назим Хикмет, Намик Кемаль та велика кількість паремій створена народом.

М.І. Сюсько та В.В. Виноградов є всесвітньовідомими мовознавцями, які вивчали прислів'я та приказки з компонентом «розум, знання». В їхніх роботах можна знайти дуже велику кількість висловів, у яких звеличується інтелект, ерудиція та мудрість.

Дуже важливо розуміти значення прислів'їв та приказок, а також

доцільність їхніх використань у тексті.

Актуальність дослідження семантичних особливостей прислів'їв та приказок з компонентами «розум та знання» може допомогти зрозуміти їх значення та доречність використання в мові. Курсова робота є актуальною, оскільки сприятиме коректному перекладу та інтерпретації текстів, в котрих використовуються прислів'я та приказки.

Об'єктом даного дослідження є сукупність прислів'їв та приказок турецької мови з компонентами «розум та знання».

Предметом дослідження виступають семантичні особливості прислів'їв та приказок турецької мови з компонентом «розум та знання».

Мета даної роботи полягає у дослідженні компонентів «розум та знання» у турецької прислів'ях та приказках турецької мови та охарактеризувати їхні семантичні особливості.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні **завдання**:

- 1) охарактеризувати поняття „прислів'я” та „приказки”
- 2) виявити прислів'я та приказки з компонентами «розум та знання» в турецькій мові
- 3) окреслити семантичні особливості прислів'їв та приказок у турецькій мові з компонентами «розум, знання»

Методами дослідження є метод компонентного аналізу і описовий метод.

Матеріали дослідження для даної наукової роботи були використані: словник турецької мови «Türk Dil Kurumu Sözlükleri», збірка турецьких прислів'їв та приказок «Мудрість народна» Г. Халимоненка.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що це дослідження є спробою поділити прислів'я та приказки з компонентами «розум та знання» та описати їхнє семантичне значення.

Практичне значення включає можливість застосування основних положень роботи в ході вивчення таких курсів, як «Лексикологія», «Лінгвокраїнознавство», курсів завибором тощо.

РОЗДІЛ 1. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ». ЇХНЄ ТЕОРИТЕЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Прислів'я та приказки: визначення, відмінності та роль в мові та культурі

Прислів'я та приказки – це, певно що, первісні зразки мовленнєвої діяльності людини з часів започаткування словесного мистецтва. Бажання індивіду закріпити досвід та навички із використанням мови з кожним наступним етапом цивілізаційного прогресу посилюється ще більше. Прислів'я та приказки – це історичне минуле людства, яке базується в лаконічних, але мудрих висловах.

Прислів'я – це стислий влучний вислів, у якому міститься загальновідома правда або ж життєвий досвід. Може також давати оцінку подіям та темпераменту людини, часто присутній повчальний зміст. Це є найтипівішим елементом фольклору та народної мудрості, яка передається з покоління в покоління. Звичайно, прислів'я є у більшості культур світу та зазвичай вони зображують культурні та соціальні особливості народу, в якому були створені.

Прислів'я – це поєднання звичайної мови та глибоких знань, які передаються поколіннями. Вони навчають нормам поведінки та мудрості, дають життєві настанови та поради. Існують прислів'я, які самотійно, без контексту зрозуміти важко, а є навпаки, очевидні та доступні для розуміння абсолютно всім. Прислів'я мають необмежену тематику, наприклад: розум, знання, дружба, праця, моральні цінності, відносити, родина тощо.

Прислів'я та приказки мають як спільні характеристики, за допомогою яких вони відрізняються від інших різновидів народної творчості так і відмінні. Отже, ми можемо виділити такі **ознаки схожості**:

1. Мають народне походження;
2. Легко запам'ятовуються, що допускає невимушене користування у щоденному житті;
3. Відтворюють етичні та моральні принципи наших попередників;
4. Можуть містити у своєму змісті метафори та аналогії, які полегшують сприйняття та розуміння прислів'їв та приказок;

За визначенням, яке нам надає Словник Української мови (1973, с. 687) «метафора - це засіб художньої виразності, який полягає у переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості чи порівняння, а також слово або вираз, використані таким способом».

У подальшому дослідженні будуть розглянуті відмінності цих двох складових українського фольклору. Приказка - це короткий крилатий вислів, близький до прислів'я або ж може містити в собі частину його. Зазвичай вміщує в собі приховане значення, іронію. Сама по собі приказка позбавлена будь-якого повчального змісту, але, зазвичай, в ній міститься порада. Приказка, на відміну від прислів'я, не може існувати як самостійне речення, лише в якості словосполучення.

Якщо ж у прислів'ї більше говориться про життєвий досвід, за допомогою якого можна зробити висновок та прийняти рішення або ж воно допомагає передати загальну істину, то приказка вміщує в собі просту рекомендацію. В більшості приказки використовуються для надання емоційного забарвлення висловлюванню, тож в незалежності від того є у вислові приказка, чи її немає, сенс залишиться незмінним. Прислів'ям властива наявність рими та ритму, а також розподіл на дві частини. Для того, щоб розрізнити прислів'я та приказки можна навести приклад на відомому всім виразі «Свій розум май», який можна вважати за рекомендацію, але він має також продовження: «... і людей питай». Отже, ми можемо зробити висновок, що перший вислів це приказка яка була утворена від прислів'я «Свій розум май і людей питай». Ще один приклад

буде навелений на прислів'я «У страху очі великі, та нічого не бачать». Цей вираз ми можемо поділити на дві частини (що уже сигналізує нам про те, що це прислів'я), одна з яких - добре відома приказка « у страху очі великі», яка не є реченням, а лише вираз, який дарує емоційну насиченість.

Отже, таким чином ми можемо виділити такі **відмінні ознаки** прислів'їв та приказок:

1. Приказка відображає емоційне ставлення до вираженого, а прислів'я відображає емоційне ставлення.
2. Прислів'я є повноцінним реченням, яке може використовуватись самостійно. Приказка - лише словосполучення. Прислів'я граматично ділиться на дві частини.
3. Ритм та рима є характерними для прислів'я.

Прислів'я та приказки вивчаються для якнайкращого розуміння особливостей менталітету народу, а також допомагають в повній мірі оволодіти мовою, тобто сприяють досягненню достатнього рівня знань, навичок та умінь для повноцінного спілкування. В прислів'ях та приказках зберігається історія побутова, культурна та літературна, а також інформація, яка стосується трудової активності.

Визначення «паремія», яке, не дивлячись на те, що вміщує в собі велику кількість понять: загадки, каламбури, прикмети, афоризми і тд., в переважній кількості випадків означає прислів'я та приказки. Паремія містить в собі універсальну мудрість, або загальновідому істину, яка передається поколіннями. Паремії часто використовуються у повсякденному житті. Правильне та доречне використання надає мовленню особливу виразність та милозвучність.

«Паремія» утворює похідні слова: «пареміографія» – наука, яка вивчає паремії, систематизує та класифікує народні вислови, досліджує їх використання у різних мовах та культурах та «пареміологія» – наука, яка досліджує структуру та функції паремії, їхнє походження, культурну та

літературну роль. Але відомо, що зазвичай ці два поняття мають однакові значення, тобто, наука про прислів'я та приказки.

Вітчизняна пареміологія (тобто прислів'я та приказки) вивчається такими дослідниками: В. Пироговим, В. Жайворонком, В. Калашником, І. Голубовською, О. Лабащук та ін. також був опублікований збірник праць «Українські прислів'я та приказки», у якому були висвітлені теоретичні питання світової та слов'янської пареміології. Варто пам'ятати, що розвивали цю галузь мовознавства Ф. Янковський (1960), Г. Пермяков (1988) та М. Пазяк (1984), а основи теорії були закладені О. Потебнею (1930). Пареміолог який має фінське походження М. Куусі зробив важливі внески у розвиток міжнародної пареміології. Ним був створений науковий журнал «Proverbiium», а також укладена загальноприйнята класифікація прислів'їв. Також над цим у сумісній діяльності працювали: латинська дослідниця - Е. Кокаре, американець А. Дандіс, грек Д. Лукатос та угорські вчені: З. Каньйо, В. Фойт, А. Семеркенї. (Колоїз, 2014, с. 7).

Пізніше О. Потебня зробив ще більший вклад у дослідження прислів'їв та приказок своєю працею «З лекції по теорії словесності. Байка. Прислів'я. Приказка» (1894). У ній він дослідив процес трансформації з байка-прислів'я з наведенням конкретних прикладів. Було детально розглянуто внутрішній зміст паремій, поетичний образ, символіку, переносні значення тощо. (Ковальська, 2004, с. 3)

1.2 Виникнення прислів'їв та приказок

Прислів'я та приказки взяли свій початок ще у глибоку давнину. Значна кількість тюркських прислів'їв та приказок у словнику, який належить Махмуду Кашгарли дає підстави для твердження, що такий фольклорний жанр був розповсюджений у тюрків ще з давніх часів. З тих пір вони передаються з покоління у покоління. Їхнє значення залишилось

незмінним, а використання актуальне і у сьогоднішній час. У цих невеликих за обсягом висловлюваннях втілено всю життєву мудрість та повчання.

Точну дату появи прислів'їв та приказок неможливо встановити, оскільки їхнє створення зайняло не одне тисячоліття. У фольклористиці існує дві гіпотези стосовно походження прислів'їв та приказок. Найбільш розповсюдженою є думка, яка ґрунтується на матеріалістично-історичному принципі дослідження фольклору пояснює появу прислів'їв тим що люди прагнули організувати трудовий досвід у словесних формах, які найміцніше та найлегше закріплювались у пам'яті. (Лановик, 2006, с. 538)

Проте, делегати школи фольклористики виражають іншу позицію, яка висвітлює прислів'я як складовий елемент різновиду народної творчості (пісень, байок, казок тощо). Відповідно, можливо простежити період виникнення паремій, володіючи розумінням їхньої етимології (походження). Вчитуючись у зміст прислів'їв, ми можемо зрозуміти, що всі вони створювались у різні періоди культури та показують розвиток національного характеру.

Паремії, які зберегли у собі наслідки античної ідеології можна вважати найдавнішими. До античної ідеології відноситься: тотемізм, зооморфізм та ананізм. Риси анімізму простежуються в прислів'ях і приказках, пов'язаних із людською душею та одухотворенням неживих предметів: «вкласти душу», «витрясти душу», «залізити в душу», «як тіло без душі», «душа втекла в п'яти» і т.п. Збереглися й елементи язичницького політеїзму – «який бог намочив, такий і висушить». (Лановик, 2006, с. 538-539)

Існує багато пояснень щодо того як виникли паремії. Безліч висловів виникло на основі спостережень за різними аспектами життя. Наприклад, такі вислови як: «як кіт з псом», «битися як риба об лід», «як мухи до

меду» і т.д. утворилися у наслідок спостереження за поведінковими проявами тварин. На основі аналізу природних процесів ми знаємо немало прислів'їв та приказок: «нема диму без вогню», «вода камінь точить», «яблуко від яблуні далеко не падає» тощо. На підґрунті взаємодії у суспільстві та розширенні ремісничої сфери створено чисельну кількість паремій. У порівнянні з прислів'ями попередніх походжень, вони з'явилися набагато пізніше, тому у переважно мають відношення до рутинності: «передати куті меду», «клин клином вибивається», «товкти воду в ступі», «вивести на чисту воду» і т.д.

Відомо також, що деякі прислів'я та приказки були створені внаслідок історичних епох або ж подій. Наприклад: «пропав, як швед під Полтавою», «не розуміє як турок», гість не в пору - гірше татарина», «піднести печеного рака», «здерти шкіру», «з ним каші не звариш» тощо. Відомий вираз, який має походження від міжнаціональних стосунків «підсунути свиню». Походить з часів далеких історичних відносин українців з мусульманами, яким заборонено вживати у їжу свинину з релігійних причин, які зображені в Корані, українці ж їм таємно підкладали свиняче м'ясо з метою глузування. (Лановик, 2006, с. 541). Ще варто взяти до уваги, що прислів'ям або приказкою можу вважатися крилатий вислів автора, якщо цей вислів може вживатися на постійній основі у повсякденному спілкуванні. Ще особливу роль стосовно створення паремій відіграли народні традиції та обряди. Міфи, Біблія, Коран також існували джерелами які допомагали творенню усної народної творчості. Прислів'я та приказки продовжують створюватися і у наші часи, але значно повільніше. Наприклад, цьому сприяє інтенсивне використання новітніх технологій та їхнє активне поширення у всіх сферах життя, тож зараз можна зустріти вислови, які стосуються Інтернету.

Отже, ми можемо дійти висновку, що такі складники вплинули на творення прислів'їв та приказок:

1. Явища природи;
2. Поведінкові прояви тварин;
3. Особливості праці;
4. Устрій суспільства;
5. Побут та повсякденність;
6. Традиції народів світу;
7. Історичні події та релігійні.

Деякі прислів'я та приказки є запозиченнями у інших народів світу, тож не дивно, що у деяких країн є багато схожих за значеннями прислів'їв. Через те, що практично у всіх народів створювалися паремії, схожі за формою, обсягом та змістом, процес запозичення зовсім не був складним. Звичайно, були запозичені та використовувалися в подальшому лише ті вирази, які є схожими та зближеними по світогляду, які відображають у собі відповідні етичні та моральні норми.

Варто звернути увагу на те, що географічне положення також має певний вплив на розвиток фольклору. У різних регіонах різних країн є різновидні мовні діалекти, та відчутний лексичний контраст.

Отже, за даними наукових досліджень прийнято вважати, що колективний розум народу є першоджерелом прислів'їв та приказок, тож вони мають народне походження.

1.3 Історія та розвиток приказок та прислів'їв у турецькій мові

У турецькій мові є безліч приказок, які мають довге історичне минуле та цікаву еволюцію. Історія прислів'їв та приказок у турецькій мові сягає дуже далеко в минуле, ще до того як турецьким народом

використовувалася арабська та перська писемність. У період заснування Османської імперії (1299-1922), під час розвитку турецької мови та її становлення як офіційною мовою імперії, прислів'я та приказки стали невід'ємною складовою мови та культури. У турецькій мові прислів'я та приказки є формою життєвої мудрості та народної філософії. У XIX - XX століттях, коли в Туреччині розпочались реформи, які були пов'язані з модернізацією суспільства, народна творчість також піддавалась змінам. У цей час було створено багато нових прислів'їв та приказок, які відображали нові на той момент реалії турецького життя.

Турецьким народом було створено багату усну словесність, проте лише відносно недавно вона стала предметом наукового вивчення в самій Туреччині та за її межами. Звичайно, здавна відбувався запис прислів'їв та приказок. Так, видатний німецький гуманіст І. Мегізер у своїй праці «Основні правила турецької мови в чотирьох книжках» (1612) згадав 220 прислів'їв та приказок. Таким чином, лише у XIX ст. у зв'язку з розвитком сходознавства та фольклористики, вивчення усної творчості турецького народу поставлено на наукову основу – починають з'являтися спеціальні записи та публікації. Свій глобальний внесок у дослідження турецької народної творчості, турецького фольклору зробили такі видатні сходознавці В.В. Радлофф, В.О. Гордлевський, А.Ю. Кримський, які займалися не лише публікацією фольклору, а й вивчали історію виникнення та розвитку його окремих жанрів. (Халимоненко, 2009, с. 466)

ВИСНОВОК 1

1. Прислів'я та приказки – це короткі, влучні вислови, які містять в собі загальноприйняті істини, народну мудрість, передають з покоління в покоління норми етики та моралі. Вони є типовим елементом фольклору та народної мудрості. У прислів'ях та приказках можуть зображуватись рекомендації, настанови або ж життєві поради. Ці фрази є важливою складовою культурної, літературної та побутової історії. Вони вивчаються для кращого розуміння особливостей менталітету різних народів світу, а також для поглибленого та досконалого вивчення мови та користування нею. Термін, який об'єднує в собі та означає ці два компоненти має назву «паремія». Прислів'я та приказки високо цінуються у всіх країнах світу.

2. У прислів'ях та приказках необмежена тематика, тож вони можуть стосуватися:

- розуму;
- знань;
- дружби;
- праці;
- моральних цінностей;
- віносин;
- родини тощо.

3. Не дивлячись на те, що прислів'я та приказки майже у всіх випадках використовуються разом, у них різні значення. Прислів'я – це повноцінне речення, яке може бути самостійним у використанні. Воно має дві граматичні частини, одна з яких і є приказкою. Приказка не може бути самостійним реченням, а лише словосполученням.

Проте, є і спільні ознаки. Сюди входить народне походження, легке запам'ятовування, відтворення моральних та етичних норм та можливий вміст метафор та аналогій.

4. Вважається, що прислів'я та приказки мають народне походження, тобто створені народом, хоча інколи це можуть бути крилаті вирази авторів, які набули постійного вжитку у повсякденному спілкуванні. Багато висловів виникло на основі спостереження за природними явищами, поведінкою тварин, взаємодії у суспільстві, а також в ході історичних подій та відносин між народами.

РОЗДІЛ 2. ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ З КОМПОНЕНТОМ «РОЗУМ, ЗНАННЯ» У ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ. ЇХНЄ СИМЕНТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

2.1 Семантичні особливості прислів'їв та приказок у турецькій мові з компонентом «розум»

Розум, знання та інтелектуальні здібності високо цінуються у турецькій культурі. Народ з великою повагою та шанобливістю ставляться до обдарованих мудрістю та розумом людей. Тому протягом багатьох віків створювалися та продовжують створюватися прислів'я, приказки, байки та оповідання у яких уславлюються ці компоненти.

Паремії транслюють позиції світогляду народу, вироблені суспільною практикою, в наслідок якої сформувався нескінченний процес відмирання одних зразків та народження інших, шліфування, розширення або навпаки, звуження значень. В основному, прислів'я та приказки створені народом, тому вони щільно пов'язані з повсякденним життям, рутиною та інтересами людей. У турецькій лінгвістиці поняття «паремія» позначається терміном *deyimler* і має кілька значень: «вираз», «ідіома», «фраза» (Aksoy 1988:23). Прислів'я в турецькій мові мають вигляд «*atasözleri*», а приказки - «*deyişler*». Прислів'я мають глобальне значення в турецькій мові, літературі та культурному просторі загалом., що підтверджується довгою історією їхнього письмового фіксування. Деякі з цих прислів'їв були знайдені ще в давньотюркських написах близько восьмого століття, а велика пам'ятка середньовічної філології «Диван тюркських мов» автора Махмуда Кашгарського (1073-1074) вміщує в собі 290 тюркських прислів'їв, багато з яких активно використовуються у сучасній турецькій мові. Крім того, знаменитий огузьський епос «Книга діда Коркута» має численну кількість народної творчості, яка має датується періодом з сьомого по тринадцяте століття та є основним джерелом для вивчення історії тюркського фольклору. Деякі паремії поступово переходять до

пасивного вжитку, забуваться, оскільки є маловживаними та неактуальними, а інші, навпаки, продукуються, маніфестуючи культурні, економічні та політичні зрушення у соціумі. Прислів'я та приказки народжуються в живому народному мовленні, модифікуються внаслідок взаємодії з іншими фольклорними жанрами, публіцистикою та художньою літературою. М. Пазяк (1984) зазначив: «Усі кращі риси паремій – простота, стислість, змістовність, виразність, дотепна іронія, сатира – всього цього народ досяг внаслідок вдалого добору слів та словосполучень». (Колоїз, 2014, с. 63)

У турецьких прислів'ях компоненти «розум» та «знання» зображуються як важливі елементи, які є необхідними для досягнення успіху у житті. Ці компоненти також описують турецьке суспільство, яке прагне до постійного розвитку та самовдосконалення. Досить часто ці компоненти можна зустріти в поєднанні з іншими елементами, наприклад: мудрість, досвід, вміння тощо.

Семантичні особливості у прислів'ях та приказках – це їхнє значення та сенс який вони в собі закладають; вони визначають як саме відображаються ці поняття у висловлюваннях та яку роль вони відіграють у конкретному контексті.

Зараз ми розглянемо прислів'я та приказки у турецькій мові з компонентом «розум» - «**akıl**» та семантичне значення цих виразів .

Варто відмітити, що в кожній мові існують прислів'я та приказки, які не варто перекладати та розуміти буквально, навіть якщо нам відомі значення усіх слів. Сенс такого вислову може бути незрозумілим та дивним. Спроби дослівного перекладу прислів'їв та приказок часто призводить до неочікуваного, навіть абсурдного результату.

«*Akıllı insan aynı hatayı iki kez yapmaz*» (розумна людина не робить двічі одну і ту ж саму помилку). Семантичне значення цього прислів'я полягає у тому, розумна людина не повторюватиме своїх помилок двічі, а розум є

важливою складовою для запобігання цих помилок та дає можливість вдосконалювати свої навички. Структура прислів'я досить проста, зіставляється два поняття: «розумна людина» (akıllı insan) та «одну й ту ж саму помилку двічі» (aynı hatayı iki kez).

«*Akılın yolu birdir*» (є лише один розумний шлях) – це прислів'я стверджує, що у будь-якої проблеми є лише одне правильне, логічне рішення. Відповідно до семантичної структури прислів'я, слово akıl, як зазначено вище означає розум, yol – дорога (шлях), bir – один (числівник).

«*Acıklı başta akıl olmaz*» (у сумному стані розуму немає) – означає, що коли людина переживає сильні емоції, особливо негативні, її розум не може працювати на повну потужність, в результаті чого особа може прийняти нерозсудливі рішення, які можуть призвести до негативних наслідків. Прислів'я нагадує нам про те, що у життєвих ситуаціях важливо зберігати холодний розум та здоровий глузд. Прислів'я має дві частини: «acıklı başta» та «akıl olmaz». Перша частина означає «у сумній голові/у голові з болем», а друга має значення «розуму немає».

«*Akıl adama sermayedir*» (розум- багатство людини) - прислів'я пояснює нам, що розум є найбільшою цінністю, яку тільки може мати людина. Розум та інтелект є важливими складовими для досягнення успіху у житті. Розум - це людський скарб, який допомагає подолати будь-які життєві складнощі.

«*Akıl akıldan üstündür*» (розум переважає розум) - це прислів'я наголошує на важливості розуму та мудрості у житті людини; показує перевагу розуму над будь-якими іншими якостями (краса, сила, багатство тощо). В українській мові є близьке за значенням прислів'я - «є розум над розумами».

«*Akıl durdurmak*» (зупинити розум) - вираз може використовуватись для наголошення на неприйнятності певної нерозумних, необдуманих дій або рішень.

«*Akıl danışmak*» (консультуватися, дослівно «порадитись з розумом») має таке семантичне значення – перед тим, як прийняти важливе рішення, можливо, в якомусь сенсі, доленосне, потрібно порадитися, проконсультуватися з розумними, мудрими, досвідченими людьми, вони можуть дати корисні підказки та цінні настанови.

«*Akıl olmayınca ne yapsın sakal?*» (що робити бороді, якщо немає розуму?) – борода сигналізує про те, що людина уже в роках, тобто значення цього прислів'я таке: якщо людина нерозумна та незріла, то в старості вона робитиме безглузді, дитячі речі. Вона не буде здатна приймати розумні адекватні рішення. Відповідником в українській мові можна вважати вираз «І з сивою бородою не все розум приходить».

«*Akıl para ile satılmaz*» (розум не продається за гроші) – сутність цього прислів'я полягає у тому, що розум, знання та розуміння не можуть бути купленими за гроші. Вираз відображає ідею того, що розум людини та її здібності є безцінними, вони отримуються шляхом навчання, досвіду та самовдосконалення, а не через купівлю чи продаж.

«*Akıl yaşta değil, baştadır*» (розум не в роках, а в голові) – прислів'я означає, що розум людини та її інтелектуальні здібності ніяким чином не залежить від віку, а лише від того як вона розвивається. Відповідник в українському фольклорі: «Розум не в бороді, а в голові чоловіка».

«*Akılsız başın cezasını (zahmetini) ayak çeker*» (від дурної голови страждають ноги), в українській мові є дуже схожий відповідник «Дурна голова ногам спокою не дає». Ці прислів'я мають схоже семантичне значення. Вони мають таке значення: при втіленні в життя нерозумних ідей та думок ми можемо створити собі (та і навколишнім у тому ж числі) додаткові проблеми та труднощі.

«*Akılsız köpeği yol kocatır*» (нерозумного пса дорога зістарить), прислів'я попереджує нас, що якщо людина не здатна зрозуміти що робити у певній ситуації, вона може зіткнутися з проблемами, які у великій вірогідності

ускладнять її становище.

«*Sokma akıl sekiz adım gider*» (чужим розумом можна лише вісім кроків зробити або чужим розумом в люди не вийти). Означає, що копіюючи дії, ідеї та поведінку інших людей без власного аналізу ситуації, неможливо досягти успіху. Потрібно користуватися лише своїм власним розумом, а не опиратися та сподіватися на чужі міркування.

«*İnsanda akıl bırakmamak*» (не залишити людину розуму або не мати розумної поведінки). Цей вислів описує поведінку людини, яка діє необдуманно, нерозсудливо, ігноруючи подальші наслідки своїх вчинків.

«*Deli dostun olacağına akıllı düşmanın olsun*» (краще будь мудрим ворогом, а не нерозумним другом) – краще мати розумного ворога, аніж друга, який своїми нерозумними діями може зашкодити собі та оточуючим. Цей вислів підкреслює значення розуму та кмітливості у людських відносинах. Аналог в українській мові це прислів'я «Не бійся розумного ворога, а бійся дурного приятеля».

«*Akıl fikir eşi ellin eşi değil*» (розум – це робота мозку, а не рук). Його семантичне значення полягає у тому, що успіх у багатьох справах залежить від того наскільки добре ми знаємо свою справу, та наскільки розумно виеонуємо її, а не від фізичної праці. Це прислів'я, як і всі інші, вкотре наголошує на значущості розуму та інтелекту у сучасному світі. Потрібно вміти працювати в першу чергу мізками, а потім вже руками. Позитивні результати у роботі, навчанні тощо можуть бути досягнені не лише фізичною працею, а й за допомогою розумових здібностей.

«*Akıllı insan işittiği sözü söyler, aptal ise duyduğu gibi yapar*» (розумна людина говорить те, що чує, в той час коли дурень робить те, що чує) - це прислів'я наголошує на важливості усвідомлення того, що чуємо, і не робити поспішних висновків та дій. Увага акцентується на тому, що мудра людина намагається зрозуміти сказане, а вже потім якось на нього реагувати, нерозумна людина ,навпаки, не вважає за потрібним зрозуміти

сенс вимовленого та одразу може зробити некоректні висновки, або вчинити недоречні дії. Отже, семантична особливість даного прислів'я полягає в тому, що воно підкреслює необхідність розуміння та обмірковування того, що ми чуємо.

«*Akıllı insan parmağına bakar, deli ise ayına*» (розумна людина дивиться на палець, а божевільна на місяць) – ця приказка має переносний сенс та немає прямого зв'язку з фізичною дією дивитися на палець або на місяць. Вона зображує ситуацію, коли мудра людина поглиблюється у дрібні деталі, а нерозсудлива зосереджується на несуттєвих речах.

«*Akılsızın hali akıllıya ders olsun*» (нехай приклад нерозумного для розумного стане наукою) – семантичні особливості поданої приказки полягають в тому, що вона спонукає до аналізу нерозумної поведінки та допущених помилок інших осіб, для того, щоб зробити власні висновки та не допустити подібного сценарію у майбутньому.

«*Akıllı insan her şeyden ders alır*» (розумна людина бере уроки з всього/розумна людина вчиться на прикладах з життя) – ця приказка говорить про те, що важливо навчатися життєвих уроків на буденних прикладах. Розумна людина усвідомлює, що життя пропонує нам велику кількість ситуацій, які можуть бути використані у повчальних цілях.

«*Akılsızın yarası başkasının merhemiyle geçmez*» (рану дурня чужим бальзамом не залічиш) – значення цього висловлювання полягає у тому, що воно акцентує на важливості самостійно усвідомлювати та вирішувати проблеми. Не варто розраховувати на чужу допомогу, а потрібно самостійно вирішувати питання. «Рана дурня» символізує проблему, а «чужий бальзам» означає допомогу посторонніх.

«*Akılsızın kurnazlığına uyma*» (не ведись на хитрощі нерозумних людей) – прислів'я наголошує на тому, що завжди потрібно бути пильним для того, щоб не стати жертвою маніпуляцій чи обману. Ми не маємо довіряти одразу всьому що говорять та роблять інші люди та варто не забувати

здійснювати власну оцінку ситуації щоб уникнути можливих неприємностей.

«*Akıllı olmayanın mallığı başına kakılır*» (нерозумних отупляє їхня дурість), має таке значення: якщо людина нерозумна, вона не аналізує свої помилки та не навчається на них. Це призводить до подальших ще більших неприємностей та проблем.

«*Akıllı işlerini önceden yapar*» (розумна людина дбає про свої справи завчасно) – у прислів'ї говориться про те, що мудра людина планує або ж вирішує питання завчасно. Вона здатна передбачити майбутні обставини, що дозволяє уникнути непотрібних проблем та труднощів, зекономити власний час та зусилля. Розумна людина знає не лише що потрібно зробити, а і як виконувати поставлене перед нею завдання та коли це краще зробити.

«*Akıllı her sözü anlamaz ama anladığını da yapar*» (розумні не розуміють усіх слів, але роблять те, що вони розуміють) – розумна людина може не розуміти, або не знати всіх відповідей на запитання, але вона вміє правильно використовувати знання, які вона має.

«*Akıllı düşünmeden söz söyleme*» (не говори ні слова, не подумавши) – має відповідник в українській мові «Спочатку подумай – потім скажи», що означає важливість обмірковування свої слів перед тим, як їх вимовити. Розумна людина не говоритиме без попереднього обдумовування, оскільки, вона усвідомлює, що слова можуть мати свої не завжди приємні наслідки та впливатимуть на інших осіб. Також розумна людина має контроль над своїми емоціями та керує своїм мовленням, що не дозволяє їй різких висловлювань і допомагає уникнути конфліктів та неприємних ситуацій.

2.2 Семантичні особливості прислів'їв та приказок у турецькій мові з компонентом «знання»

У Туреччині високо розвинена система освіти, люди цінують навчання та радіють можливості навчатися. Освіченість має велике значення в турецькій культурі. У всі часи люди шанували мудреців та ходили до них за розумними порадами. Протягом багатьох століть турецькі мудреці внесли значний внесок у розвиток філософії, науки, мистецтва та релігії.

Одним з найвідоміших та найлегендарніших персонажів турецької літератури є Насреддін Ходжа, який жив ще у XIII столітті. Він вважається мудрецем та філософом, до якого постійно зверталось населення для вирішення проблем.

Це ім'я стало символом мудрості та розуму. Його історії містять глибокі філософські висловлювання та питання які стосуються моралі. У цих розповідях є історії з його життя, де він зустрічається з різними людьми та за допомогою знань та мудрості допомагає їм вирішити проблеми. Він казав: «Немає більшої дурості, аніж думати, що ти щось знаєш, коли ти не знаєш нічого».

Зараз ми розглянемо прислів'я та приказки у турецькій мові з компонентом «знання» - «**bilgi**» та їх семантичні особливості.

«*Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olunmaz*» (неможливо мати думку без знань) – воно означає, що для того, щоб мати думку та змогу висловлюватись на якусь тему, потрібно хоча б трохи бути в ній обізнаному. Якщо не розуміти суті питання та не мати достатньо інформації стосовно нього, думка може бути некоректною.

«*Bilmeden söyleme karşına çıkabilir*» (не говори те, про що не знаєш, тому що це може зіпсувати все) – прислів'я наголошує на тому, що, знову ж таки, потрібно постійно поповнювати свої знання, для того щоб мати змогу висловлюватися. Неправильні, некоректні висловлювання щодо тем які людина не розуміє можуть призвести до негативних наслідків, проблем

тощо.

«*Daha öğreneseğim çok şey var*» (мені потрібно ще багато чого навчитись) – означає, що людина має постійно розвиватися та вчитися протягом всього свого життя. Потрібно вчитися чомусь новому, вдосконалювати свої навички, збагачувати свій досвід та знання. Вислів наголошує нам на тому, що потрібно постійно бути відкритими до нової інформації, а також що освіта та навчання є постійними процесами, які супроводжують нас уже життя.

«*İnsan ne kadar okursa o kadar bilir*» (скільки людина читає – стільки знає) – прислів'я нагадує нам про те, що книги – це нескінченне джерело знань, читання – це ключ до розвитку особистості та здобуття знань. Прислів'я заохочує людей до читання, як засобу пізнання світу та розширення світогляду. Є ще одна ідентична за значенням турецька приказка «*Okumak insanı insan yapar*» (читання робить людину людиною).

«*Bilgi güçtür*» (знання – це сила) – це прислів'я акцентує нашу увагу на важливості знань, та їхньому впливі на наше життя. Воно вказує на те, що знання дають можливість людству розуміти світ навколо себе, а також допомагає розвинути вміння та здібності. Чим більше знань у людини, тим важливіше місце вона посідає у соціумі. Цим вона може досягти неймовірних висот та стати успішною. Знання можуть забезпечити людину владою, яку вона може використовувати для досягнення особистих цілей.

«*İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir*» (знання – це знати багато різних речей, але знання це також і знати самого себе) – це прислів'я пояснює, що важливо не лише знати навколишній світ, а потрібно ще й знати та розуміти самого себе. Це допоможе нам в кращій мірі розуміти власні здібності, вміння, навички. Знання – це важлива складова розвитку та успіху, але вона також повинно бути спрямоване на розуміння самого себе. Є схоже за значенням турецьке прислів'я, яке також говорить нам

про те, що самопізнання це важливий елемент розвитку та становлення особистості: «*Bilginin yanındaki şey, kendini bilme cesaretidir*» - «Те, що знаходиться поруч зі знанням – це мужність пізнати себе).

«*Bir şeyi bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıptır*» (не знати щось - це не ганьба, ганьба не навчатися) – семантичне значення цього прислів'я вказує нам на те, що не знати чогось це не є помилкою, а навпаки – нормально, але якщо у людини відсутнє бажання навчатися та поглиблювати свої знання це є неприпустимим явищем. Навчання та постійне збагачення розумового багажу є значущим процесом у житті особистості.

«*Çok okuyan mı bilir, az okuyan mı?*» (більше знає той хто багато читає чи мало?) – головне значення цього прислів'я полягає в тому, що людина може багато читати і мати обмежені знання, а може менше читати і бути при цьому освіченішою. Це все залежить від того, наскільки особа сконцентрована та зосереджена на зрозумінні, усвідомленні та запам'ятовуванні інформації.

«*Bilgi dünyanın efendisidir*» (знання – господар світу) – семантичне значення даного прислів'я важливість знань та їх значення у житті людини, дає зрозуміти, що знання – це найцінніший ресурс, яким може володіти людина. Знання дає людині змогу контролювати та досягти успіху у всіх життєвих напрямках, охоплюючи професійну діяльність, культурний розвиток, особисті відносини.

«*Bilgi altın değerindedir*» (знання на вагу золота/ знання - це золото) - прислів'я, знову ж таки, підкреслює вагомість знань у житті людини та наголошує на тому що знання – найцінніший ресурс, який є у людства. Прислів'я може слугувати нагадуванням про те, що наші знання потребують постійного оновлення та розвитку, а інвестуючи у власне навчання та освіту «принесе плоди» у майбутньому.

Знання, як тема, є важливою складовою багатьох народних прислів'їв та приказок. У турецькій культурі постійно надають знанням велике значення

та особливу важливість. Прислів'я та приказки з компонентом знання надають нам важливу мудрість та нагадують про глобальне значення освіти, набуття знань та невинного розвитку.

ВИСНОВОК 2

1. У турецькій культурі розум, знання та інтелектуальні здібності мали та дотепер мають високу цінність. Прислів'я та приказки з цими компонентами продовжують створюватися протягом багатьох століть, та беруть свій початок ще з далеких часів.
2. Прислів'я та приказки відображають мудрість народу, яка передається з покоління в покоління. Перші згадки стосовно турецьких паремій були зафіксовані ще у восьмому столітті нашої ери.
3. Махмудом Кашгарським була створена пам'ятка середньовічної філології «Диван тюркських мов» (1073-1074).
4. Прислів'я та приказки з компонентами «розум, знання» мають такі семантичні особливості:
  - Нагадують про важливість знань та мудрості;
  - Освіта має важливе значення у житті людини;
  - Знання та мудрість допомагають формуванню особистості людини;
  - Навчання та досвід мають колосальний вплив на майбутнє особи;
  - Розум, мудрість, інтелектуальна розвиненість є найбільшим багатством у світі;
  - Важливо розуміти не лише навколишній світ, а й свій внутрішній. Знання це важлива складова розвитку, яка повинна бути спрямована на розуміння самого себе;
  - Знання – це ключ до успіху та щастя;

5. Ще в давні роки мудреці були дуже шанованими людьми. До них часто зверталися люди за порадами та допомогою вирішення проблем, а мудреці допомагали їм за допомогою свого розуму, інтелекту та логіки. На основі цього було створено багато легенд і найвідомішим персонажем турецького фольклору є мудрець та філософ Насреддін Ходжа, який за історією жив ще у тринадцятому столітті. Його ім'я стало символом мудрості та розуму.
6. Прислів'я та приказки з компонентом знання, у свою чергу, наголошують на важливості знань та освіти. Вони закликають до пошуку та розширення знань та набуття нових навичок.
7. Прислів'я та приказки з часто відображають настанови та рекомендації як правильно діяти у різних життєвих ситуаціях, допомагають вийти на істинний, правильний шлях. Вони сприяють розвитку розумових здібностей та навичок критичного мислення, що дає змогу людям приймати обґрунтовані рішення.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Прислів'я та приказки є важливою складовою фольклору усіх народів світу. Вони створювалися та передавалися протягом багатьох століть. Ці вислови є необхідною складовою культурної пам'яті народів, яка містить в собі висновки із життєвого досвіду, етичні погляди, політичні, історичні та моральні. Вони можуть засудити або ж схвалити певні життєві принципи, дати рекомендацію стосовно ситуації, схвалювати або засуджувати поведінку, оскільки авторитет таких життєвих установ підтримується багатьма поколіннями.

1. У першому розділі ми розглянули визначення таких понять як «ПРИСЛІВ'Я» та «ПРИКАЗКА», знайшли їхні спільні та відмінні риси, роль в мові та процес виникнення та розвитку.

Прислів'я та приказки, не дивлячись на те, що часто використовуються у схожому значенні, насправді, різні поняття.

Прислів'я – це повноцінне речення, яке може бути використовуватися самостійно. Воно поділене на дві граматичні частини, одна з яких і є приказкою. Приказка не може бути самостійним реченням, а лише словосполученням.

Спільні ознаки у них також є. Сюди входить народне походження, легке запам'ятовування, відтворення моральних та етичних норм та можливий вміст метафор та аналогій.

2. У процесі роботи загалом було використано та проаналізовано 38 турецьких прислів'їв та приказок, 26 з яких містили в собі компонент «РОЗУМ», а ще 12 – «ЗНАННЯ».
3. Другий розділ повністю був присвячений тому щоб дослідити семантичні особливості прислів'їв та приказок з зазначеними вище

компонентами. У ході роботи було виявлено, розум та знання це найважливі елементи людського життя. Вони наголошують на значущості розвитку своїх інтелектуальних здібностей.

4. Було встановлено, що такі вислови містять у собі мудрість народу, набуту протягом довгого періоду в процесі життя та отриманого досвіду.

ÖZET

Atasözleri ve deyimler, tüm dünya halklarının folklorunun önemli bir unsurudur. Bunlar, insan yaşamının yüzyıllar boyunca biriktirdiği ortak gerçekleri ve bilgeliği yansıtan kısa ifadelerdir. Bu ifadeler tavsiye, öneri ve akıllıca öğütler içerebilir. Atasözleri ve deyimler uzun zaman önce, insanların doğayı ve insan ilişkilerini gözlemlemeye başladığı tarih öncesi çağlarda ortaya çıkmıştır. İlk atasözleri folklorlarda ortaya çıkmış ve nesilden nesile sözlü olarak aktarılmıştır.

Bir atasözü, kendi başına kullanılabilen tam bir cümledir. Biri atasözü olmak üzere iki gramer bölümüne ayrılmıştır. Bir deyim tek başına bir cümle olamaz, sadece bir ifade olabilir.

Çalışmamızın konusu, Türk dilinde «AKIL» ve «BİLGİ» bileşenlerine sahip atasözleri ve deyimlerin anlamsal özellikleridir. Çalışmamızın konusu, Türk dilinde «AKIL» ve «BİLGİ» bileşenlerine sahip atasözleri ve deyimlerin anlamsal özellikleridir. Bunu başarmak için aşağıdaki hedefler belirlenmiştir:

1. «Atasözleri» ve «Deyimler» kavramlarını tanımlamak;
2. Türkçede «akıl» ve «bilgi» bileşenlerini içeren atasözleri ve deyimleri tanımlamak;
3. Türkçe atasözleri ve deyimlerin «akıl», «bilgi» bileşenleri ile anlamsal özelliklerini ana hatlarıyla belirtmemiz gerekiyor;

«Akıl» ve «bilgi» bileşenlerini içeren atasözleri ve deyimler aşağıdaki anlamsal özelliklere sahiptir: bilgi ve bilgeliğin önemi hatırlatılır; eğitim bir insanın hayatında önemlidir; bilgi ve bilgelik bir kişinin kişiliğini şekillendirmeye yardımcı olur; öğrenme ve deneyim, bireyin geleceği üzerinde muazzam bir etkiye sahiptir; akıl, bilgelik, entelektüel gelişmişlik dünyadaki en büyük zenginliktir.

Список використаних джерел

1. Авксентьев Л. Г. (1988). Сучасна українська мова: Фразеологія. Харків: Вища школа.
2. Березовська-Савчук Н. А. (2015)
3. Білолід І.К., Бурячок А. А., Доценко П.П. (1973). Словник української мови. Київ: Наукова думка.
4. Гол. ред. Бусел В. Т. (2009). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: Перун.
5. Дуденко О. В. (2002). Номінативна та комунікативна природа українських паремій. Умань.
6. Ковальська Н. (2004). Семантико- стилістичні функції паремій.
7. Колоїз Ж. В. (2014) Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ».
8. Лановик М., Лановик З. (2006). Українська усна народна творчість. Київ: Знання-Прес.
9. Пазяк М. М. (1984). Українські прислів'я та приказки: проблеми пареміології та пареміографії. Київ: Наукова думка.
10. Селіванова О. О. (2006). Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: ДовкілляК.
11. Ужченко В. Д. (2007) Фразеологія сучасної української мови. Київ: Знання.
12. Халимоненко Г. І. (1985). Турецькі прислів'я та приказки. Київ: Дніпро.
13. Aksoy Ö. A. (1988). Atasözleri ve deyimler sözlüğü. Deyimler sözlüğü. Ankara: İnkilap.
14. Güncel Türkçe Sözlük: <http://www.tdk.gov.tr/>
15. Türk Dil Kurumu Sözlükleri <https://sozluk.gov.tr/>

